

ZABORAVLJENA ZEMLJA - VRETANIJA

INTERVIEW SA JEROMONAHOM g. GAVRILOM
VUČKOVIĆEM, ČUVAREM MANASTIRA
LEPAVINA (REPUBLIKA HRVATSKA)

... „O, narode Markov,
primi sudbu crnu,
Nek ti bude srce ko gvožđe i
čelik.
On te raspoluti, kad na te
nasrnu,
Kao hajduk Veljka, koji gord i
velik
preko polovine raspolučen
pade.

Gabriele D'Annunzio
(„Oda srpskom narodu“)

Da li ste se u ove sudbinske dane po srpski narod, bar jednom upitali: Šta će biti sa srpskim enklavama, koje su ostale van srpskih Krajina? Ko je kriv za agoniju preostalih 200000 Srba? Kako zaštititi vekovnu srpsku kulturu širom „najdemokratskije države na svijetu“?

Tekst koji sledi ne može i neće da odgovori na postavljena pitanja. Na njih neka odgovore oni, koji su izazvali potrebu njihovog postavljanja. Ovo je samo priča o veličini jedne istorije i lepoti jedne kulture koja nestaje u grotlu reinkarnisane Endehazije. Potomci despota Đurda Brankovića, danas su kao građani drugog reda, pred očima čitavog sveta izloženi

potpunoj asimilaciji. Zaposavljeni moralno i materijalno od svoje istočne braće, bez ikakvih manjinskih prava, pred sutonom su vlastitog bivstvovanja.

ČUVAR MANASTIRA LEPAVINA

Deo tog naroda, vekovima živi na obroncima Kalnika i Bilogore, na samom severo-zapadu Hrvatske, „prkoseći“ Zagorju i Podravini. Tek pola kilometra od magistrale Koprivnica-Zagreb, nalazi se mesto u kojem je duša kalničkih Srba - MANASTIR LEPAVINA. Ako vas ikad, kao putnika namernika, sudba dovede do ovog pitoresknog mesta, svim će vas srcem dočekati živi svetac, čuvar 500-godišnjeg manastira, jeromonah g. Gavriilo Vučković. Čovek, čija pojava zrači nekom mističnom, nadnaravnom mirnoćom i blagošću, neće vas ostaviti ravnodušnog. Otac Gavriilo, rođen je 1944.g. u Srbiji, selo Duboka kod Kučeva. Svoj životni put, započeo je u manastiru Tumane u 17. godini. Službovao je dve godine u Pečkoj patrijaršiji i tri godine u manastiru Dečani, a 1971.g. vezana je za njegov odlazak na Svetu Goru, u manastir Hilan-

Exclusive
interview

dar, gde je ostao punih 13 godina. 1984.g. vraća se u otadžbinu i iste godine dolazi u manastir Sv. Vavedenja, Lepavinu, gde je dočekao i ovaj rat. Uz kafu i čašicu izvrsne manastirske rakije, razgovarali smo o malo poznatoj istoriji i kulturi naroda ovog kraja.

SRBI U MEDVED-GRADU

„LSD“: KAKO PROVODITE VAŠ ŽIVOT U OVIM RATNIM GODINAMA?

OTAC GAVRIILO: Monaški život provodim u molitvama i postu, i svake nedelje u bogoslužjenju. Ostali deo dana posvećujem svakodnevnom manastirskim poslovima. Brinem se o voćnjaku i „blagu“, pri čemu mi pomažu dva đakona. Inače, već nekoliko godina nadgledam i radim na obnovi manastira, kojeg su 27.10.1943.g. bombardovale ustaše i Nemci (kakav apsurd, op.a.). Prilikom avionskog bombardovanja, bačeno je pet bombi, pri čemu je potpuno uništen ikonostas. Osim toga, fašisti su opljačkali i spalili manastirsku biblioteku, te su tako jednim varvarskim činom nes-

tala mnoga raritetna dela, neprocenjive vrednosti.

„LSD“: VI STE VRSNI POZNAVALAC ISTORIJE KALNIČKIH SRBA. RECITE NAM NEŠTO O NJIHOVOM PRVOM DOLASKU U OVE KRAJEVE.

OTAC GAVRILO: Znamo, da se sva oblast između Save i Drave u srednjem veku i docnije nazivala Slovinijom. Nemci, koji su Slovene nazivali Vindima, dadoše joj ime Vindišland, a Madari su je uvek zvali Sklavonija. Ovaj zadnji oblik imena očuvao se u imenu Slavonija. Ona se nekoć delila na Donju Slavoniju (od rečice Ilove na zapadu, do ušća Drave u Dunav i Bosne u Savu na istoku), i Gornju Slavoniju (od rečice Ilove na istoku, do Sutle na zapadu). Ovo područje, čija vas istorija zanima, nekoć je bilo sastavni deo Gornje Slavonije. Njeni glavni politički i kulturni centri bili su u srednjem veku, pored Siska i Zagreba, još i Križevci, Koprivnica i Varaždin. Prve kolonije pravoslavnih Srba u Gornjoj Slavoniji poznate su nam već iz prve polovine XV veka. To su bili Srbi-Rascijani, koje je doveo kao vojničku posadu hrvatsko-slavonski ban Urlih, grof Celjski. On se u proleće 1434. g. oženio sa Katarinom (Katakuzinom, op. a.), ćerkom srpskog despota Đurđa Brankovića Smederevca. Vojnička posada bila je smeštena u Urlihove gradove: Medvedgrad kod Zagreba,

Rakovac kod Vrbovca, Veliki i Mali Kalnik kod Križevaca i u Koprivnicu. Zanimljivo je da je župan Zagrebačkog polja, bio Srbin iz Despotovine, vlastelin Bogavac Milaković.

„LSD“: DOLASKOM SRBA U OVE PREDELE, OVA ZEMLJA JE DOBILA JOŠ JEDNO IME?

OTAC GAVRILO: Da, zvala se Vretanija, sve do XVIII veka, što je identično sa „Bretanija“ ili „Britanija“, kako se na grčkom jeziku u Pečkoj patrijaršiji, prema staroj crkvenoj tradiciji, nazivala teritorija nove pravoslavne crkvene organizacije, „Uskočke“ ili „Marčanske“ eparhije, na krajnjim severozapadnim etničkim granicama Srba i pravoslavlja. To ime za ovu oblast, upotrebljavali su moldavski vladari, u svojim spisima do 1704. g., dok su ruski vladari do polovine XVIII veka i Gornju i Donju Slavoniju nazivali „Srpska zemlja“. Rascijom ili Srbijom nazivan je na raznim evropskim kartama XVI i XVII veka veliki deo današnje Slavonije (naročito krajevi oko Broda, Požege i Valpova), jer su zadnji srpski despoti iz porodice Berislavića imali znatne vlasteoske posede u toj zemlji, sa centrom u Brodu na Savi. Interesantno je i to da su Turci sav planinski predeo između Požege i Pakraca do Ilove nazvali Malom Vlaškom ili Malom Srbijom, jer su najistaknutiji deo svoje Krajine prema austrijskoj

Exclusive
interview

granici naselili sami pravoslavni Srbi.

„...NEKO BI TREBAO DA I NJIH BRANI...“

„LSD“: DA LI JE ISTINA DA SU ZBOG ČESTIH TURSKIH PROVALA U AUSTRIJU, AUSTRIJSKI VLADARI, NAJRADIJE UZIMALI SRBE ZA ODBRANU SVOJIH GRANICA?

OTAC GAVRILO: Štajerska vlastela u XV i XVI veku počela je sve više da radi na osnivanju plaćeničkih krajiških četa, koje su popunjavane mahom srpskim vojnicima. Glavni vojevni zapovednik Hans Ungand, kojemu je 1540. g. bila poverena ta organizacija, brzo se uverio da se za odbranu zemlje ne može osloniti na domaće hrvatske kmetove, te je jednom prilikom napisao štajerskoj gospodi, da ti ljudi nisu dorasli za borbu s Turcima, ...pa bi trebalo da neko i njih brani... U istom pismu je rekao: „Oni su navikli samo, da služe oko stolova svojih gospodara i pune podrume i koševе njihove“. Nakon toga je predložio, da se nabave plaćeničke čete Nemaca i osobito Srba, koji

vrlo uspešno suzbijaju provale Turaka u Senjskom primorju, Žumberku i Kranjskoj. Tako, 1542.g. stiže 400 Uskoka iz Žumberka i Kranjske, te se naseljavaju između Koprivnice, Križevaca i Ivanića. Nakon njih došlo je na hiljade Srba iz jugo-zapadne Ugarske, Donje Slavonije, Turske, Bosne i severne Dalmacije. Najpoznatije ličnosti pod čijim vodstvom je vršena seoba bili su: Vojvoda Petar Hasanović, knez Ivan Pejašinović, Vojvoda Ivan Margetić, tri brata vojvode Aleksa, Dojčin i Vukmir, Vojvoda Ratko Pribeg...

„LSD“: DA LI SU ZABELEŽENE SEOBE I IZ SRBIJE?

OTAC GAVRILO: O naseljavanju Srba iz Srbije, direktno u Slavoniju, postoji jedna vest, koja kaže, da je

početkom oktobra 1688.g., posle osvajanja Užica izvedeno 6000 duša iz užičke okoline i sa obala Morave, te naseljeno po opustošenim krajevima Slavonije.

UNIJAĆENJE PRAVOSLAVACA

„LSD“: OSIM TURAKA POSTOJALA JE JEDNA, MOŽDA JOŠ VEĆA OPASNOST PO SRBE U VRETANIJI, KOJA TRAJE JOŠ I DANAS - VATIKAN.

OTAC GAVRILO: Da. Rimokatolička carevina na sve je načine pokušavala asimilirati i prekrstiti pravoslavne hrišćane. Služila se čak ponovnim donošenjem starih zakona, kojim se u Hrvatskoj i Slavoniji „ne može trpjeti druga vjera pored rimokatoličke.“ (zakonski

članak 5, od 1545.g.). Na tome je najviše radio ljubljanski biskup Toma Hren, koji je preko papskog nuncija u Beču pokušavao ukloniti sve pravoslavne sveštenike ovog područja. 1622.g. austrijski dvor pokazao se sklonim da udovolji tom zahtevu. Međutim, ogorčeni na takav pokušaj dvora, Srbi su se 26.07.1623.g. sjatili na veliki zbor u okolini Bjelovara, gde je sav okupljeni narod uzdignuo tri prsta k nebu, jednodušno se zaklinjući da će svi do jednog radije izginuti, nego što će pristati da postanu bečki kmetovi. Svaka srpska kuća položila je po jednu forintu u svrhu slanja deputacije caru, sa zahtevom da opozove svoju odluku. Ovako odlučan gest srpskog naroda uplašio je i dvor i staleže, te se odustalo od pomenute odluke. Da bi ih umirio, car Ferdinand II izdao je 1627.g. Srbima Varaždinskog generalata privilegije, tzv. „Patent Buh“, u kome se priznaje, kako su zasluge Krajišnika vrlo velike, kako za ugarsku krunu, tako i za vascelo hrišćanstvo. Nažalost, te privilegije, napisane u „Patent Buhu“, 1884.g. „nemarom su izgubljene,“ u Severinu.

Jeromonah G. Gavriilo Vučković

Episkop Simeon Vretanijski, svojom aktivnom i energičnom politikom uspeo je za Srbe dobiti od cara i naročitu uredbu za svoju samoupravu, u građanskim, sudskim i policijskim poslovima, na čelu sa knezovima i velikim sudijama koje je birao sam narod. To su tzv. „Statuta Valachorum„ (Vlaški Statut), kojeg je 1630.g. u Regensburgu potpisao car Ferdinand II i u svečanoj audijenciji predao narodnoj deputaciji od 12 lica. To je veoma razljutilo zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića, jer su Srbi imali sve veći uticaj na rimokatolički narod tog kraja, osobito kad su proveli autonomnu građansku organizaciju u Vretaniji. Još se više razbesnio, kad su mnogi Hrvati zaželeli da žive po „vlaškim pravicama„, kako su oni nazivali „Vlaški Statut„. Počeli su se odmetati od svojih vlastelina i pridruživati Srbima u Krajini, što je izazvalo protest hrvatskih i slavonskih staleža. Najtežu borbu, narod je vodio sa unijatskom crkvom. Bez obzira na sve, mnoštvo je pravoslavnih sveštenika bilo podvrgnuto mučenjima, zbog „izdaje cara„. Jedan hroničar manastira Lepavina zabeležio je krajem XVII veka užasnu smrt vladike Gavriela Mijakića, kojeg su vlasti optužile za saučesništvo u zaveri Zrinjski-Frankopan. Njega su okovali i odveli u Šlesku, gde je živ zazidan u nekoj tamnici. Mučio se 16 godina u potpunom mraku na hlebu i vodi. Potom su unijati,

pokušali da ubacuju „prevaspitanike„, decu najmućnijih Srba, među narod, da oni pokušaju te ljude prevesti na grkokatoličku veru. Jedan od takvih je bio neki Pavle Zorčić, štićenik zagrebačkog biskupa Petrečića, koji je trebao zameniti „okovanog„ Mijakića. Međutim, pravoslavni kaluderi u Marči i Lepavini nisu hteli priznati Zorčića za svog episkopa pa su podignuli narod protiv njega. Buna je silom oružja bila ugušena, a vlasti su, da bi zastrašile narod pohvatale 14 kaludera i osudili ih na večno robijanje. Sve su ih okovane poslali na Maltu, gde su četvorica umrli od kuge, dok su ostali obrijani i ošišani služili kao robovi na galijama ili vukli kamenje za zidove malteških utvrđenja. Tada je ogorčenje protiv unije među narodom još više poraslo, pa je Zorčić morao pobeći u Zagreb, jer mu je glava „visila na koncu„. Umro je zbog nesrednog života vrlo mlad.

„I JA SAM PRAVOSLAVAC!“

Najnasrtijiviji unijatski episkop bio je Rafailo Marković, koji je na pragu crkve dao ubiti lepavinskog igumana Kondrata, jer mu nije hteo predati vlast nad manastrom. Na čelu antiunijatske akcije bio je stari sveštenik Teodor Popović, a zatim i njegov sin Nikola Teodorović-Popović. Kao energičan srpski rodoljub i lepavinski arhimandrit on je gotovo pola veka, vodio borbu sa

Exclusive
interview

unijatskim episkopima, trpeći često i najveće nevolje, tamnice i mučenja. Ipak je uspeo ubediti dvor o potrebi za slanjem komisije u generalat. 1732. komisija je u selu Sesvete, centru parohije manastira Lepavine počela svoj rad. Nju je predvodio križevački komandant, pukovnik Galer, a članovi su bili pravoslavni kostajničko-zrinopoljski episkop Stefan Ljubibratić i unijatski svidničko-platenski episkop Grigorije Vučinić. Oni su obišli sve parohijske centre četiri „krajine„, Varaždinskog generalata; križevačku, koprivničku, đurđevačku i ivaničku, i ispitali sve starešine domova. Rezultat popisa je bio katastrofalan po unijate. 4238 kućnih starešina, iz 31 parohije, bez ijednog izuzetka, izjavili su: „...mi uniti svjatija rimskija cerkve nismo bili do sada, niti hoćemo biti od sada. Mi svi čada i pitomci svjatija jerusalimskija vostočnija cerkve, grečkago ispovjedanija i zakona i svjatih dogmatov nih...„. U selu Plavšinci ljudi su uzvikivali: „Ne budem unit, niže jesti, ni dnes, ni zautra, ni dovjeka!„. Unijatski vladika Vučinić, zgranut ovakvim, jednodušnim narodnim iz-

javama, pokušao je na nekoliko mesta koliko-toliko da popravi svoj položaj izjavama pred narodnim starešinama i sveštenstvom da ni on nije unijat, već pravoslavac. Pritisak unijata na pravoslavni narod ovog kraja time nije prestao, već je uporno trajao sve do kraja drugog svetskog rata, a na stotine Srba život je izgubilo u prvom ustaškom logoru Danica u Koprivnici.

PATRIJARH I 300 VOJNIKA

„LSD“: KO JE POSTAVIO PRVI OSNOV OVOM MANASTIRU?

OTAC GAVRILO: Postoji beleška nepoznatog hroničara manastira Lepavine, koji kaže da je prvi osnov tom manastiru postavio neki „pustinjak“, iz Hercegovine, Vukodabović, oko 1550. Pre toga na mestu današnjeg manastira postojala je drvena bogomolja, koju su izgradili četvorica kaludera iz Svete Gore, čije se mošti čuvaju i danas u manastiru.

„LSD“: OVAJ MANASTIR POSETIO JE LIČNO PATRIJARH ARSENIJE III ČARNOJEVIĆ. RECITE NAM NEŠTO O TOJ POSETI.

OTAC GAVRILO: U jednom pismu od 2. januara 1693.g., vidi se, da je patrijarh u to doba bio nošen mišlju o svom ostanku i nastanjenju u Lepavini, ali su mu veliki narodni poslovi nalagali, da se što pre vrati u

Sent Andreju. Poseta patrijarha sa kneževskom pratnjom, te tristo lepo odevenih i bogato naoružanih konjanika i pešaka, imponovala je diljem Vretanije, budila nacionalni ponos i jačala predanost crkvi i veri. Proveo je više od 30 dana u Marčanskoj eparhiji, okupljajući narod i sveštenstvo u manastir Lepavinu, posećujući narodne vojvode po njihovim domovima i mestima. Posle njegovog odlaska oživeo je pokret protiv umije, koji je docnije doveo do potpunog emancipovanja srpskog pravoslavnog sveštenstva i naroda u Varaždinskom generalatu.

LEPAVINSKO „ČUDO“

„LSD“: ZA ISTORIJU OVOG MANASTIRA, VEZANO JE I JEDNO „ČUDO“.

OTAC GAVRILO: Zanimljivo je, da su fašisti u nekoliko navrata pokušavali avionima srušiti manastir sa zemljom, ali to im nikako nije polazilo za rukom. Kao nekim „čudom“, manastir je ostajao netaknut, dok su bombe padale po okolnim poljima i šumarcima. Tek nakon nekoliko bombardovanja uspeli su pogoditi ikonostas (o čemu sam već pričao) i zvonik. Međutim, u hrpi razrušenih opeka, ostala je apsolutno cela i netaknuta, ikona Bogorodice iz 16. veka, nepoznatog autora. Njoj su se i ranije pripisivale čudotvorne moći, osobito što se tiče isceljenja bolesnih ljudi. Ikona je

za vreme rata nestala i ponovo je nađena 60-tih godina u Zagrebu, da bi bila ponovo prenešena ovde. Dan posle beogradskih demonstracija, 10.03.1991.g., reprodukcija ikone na kartonu, vlasništvo jedne bjelovarske porodice, „neobjašnjivo“, se počela kretati po zidu u smeru krsta. To „čudo“, objavila je i „Politika Expres“, od 21.04.1991.g. Osmog juna iste godine, za vreme bogoslužjenja, sva kandila u manastiru počela su se ljuljati, dok je ikona Bogorodice Lepavinske počela da luči mirisnu tečnost. To je pojava koja se retko dešava u crkvi. Bilo je slučajeva da iz ikone Bogorodice teku suze (desilo se u SAD i Rumuniji), koje predskazuju teška iskušenja. Blagouhani miris najavljuje izliv Božje blagodati prema ljudskom rodu. Najgore zlo, koje može da se desi čoveku je gubljenje vere. Zato, kada oslabi vera, Bog daje čudesne znake ljudima kao što je i ovo čudo sa Lepavinskom Bogorodicom...

RAZGOVARAO:

DARIO KRŠIĆ